

Куцак Ю.В.

викладач,

Рівненський державний гуманітарний університет

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА

В сучасних умовах розвитку України як європейської держави особливого значення набуває формування підростаючого покоління, здатного цінувати та помножувати культурне надбання та соціальний досвід свого народу, дотримуватись сучасних єдиних норм і правил природокористування для задоволення основних людських потреб при збереженні систем життєзабезпечення планети Земля, згідно загальноприйнятої у світовому співтоваристві «концепції сталого еколого-соціально-економічного розвитку», усвідомлюючи двобічний зв'язок між суспільством і навколишнім середовищем, центральною частиною яких є людина [3]. Відповідно до замовлення суспільства, вказані стратегічні задачі вирішуються шляхом забезпечення соціально-екологічного розвитку особистості за період її навчання в освітньо-виховних установах, починаючи з дошкільного віку і до старшого шкільного (підліткового) включно під педагогічним керівництвом та самостійно протягом всього подальшого життя людини. Так, згідно Концепції екологічної освіти України, учні старшої школи (10-11 кл.) повинні бути обізнані в екологічному законодавстві, мати знання про особливості впливу на навколишнє середовище обраної майбутньої професії, добре орієнтуватися в екологічних проблемах України – мати сформовану особистісну екологічну позицію і вміння її відстоювати в умовах правової демократичної держави.

Однією із дієвих форм соціально-екологічного розвитку школярів доцільно вважати театральне мистецтво, великий спектр засобів якого, забезпечує комплексний вплив на формування світобачення особистості, її духовної культури та «екологічної філософії» (К. Леонтьєв). «Театр не механічно поєднує мистецтво актора, режисури, музики, живопису, архітектури, а надає їм іншої якості як складовим синтетичного сценічного образу, що підпорядковується єдиному художньому задуму та архітектоніці творчої реалізації», формує культуру особистості [5]. На думку Є. Гончарової, лише та людина, яка володіє високим рівнем культури, здатна жити у суспільстві та природі, забезпечуючи гармонію відносин між цими

середовищами життєдіяльності, знаходячи оптимальний баланс збереження та розвитку цих систем [1].

Аналіз літературних джерел виявив наявну сукупність досліджень щодо соціально-екологічної освіти та виховання особистості за різними аспектами розгляду: розвиток у культурно-творчих видах діяльності, що відбуваються у природному, соціальному та освітньому середовищах (Л. Виготський, В. Семенов, С. Шацький та ін.), теоретико-практичні аспекти екологічної освіти, спрямованої на збереження життя природи та людини (С. Алексєєв, І. Зверєв, Є. Ткаченко та ін.) тощо. Проте, більшість розглянутих нами досліджень переважно висвітлюють особливості розвитку представників першої та початкової ланок освіти, тоді, як проблема даного виду розвитку особистості підліткового віку – періоду життя людини, в якому відбувається «завершення соціально-культурного становлення особистості» (Л. Виготський), в аспекті різних форм та засобів розвитку, у тому числі театрального мистецтва, розкрита недостатньо.

Мета статті – визначення особливості впливу театального мистецтва на соціально-екологічний розвиток особистості підлітка, наведення прикладів використання мистецтва театру та окремих його елементів у навчально-виховній взаємодії.

Соціально-екологічний розвиток особистості – це процес взаємопов'язаних кількісних та якісних змін особистості, що відбуваються в екологічній свідомості людини відповідно до її віку та під впливом соціоприродного середовища, які полягають в узгодженні між екологічними уявленнями, гуманно ціннісним ставленням до природи, соціокультурною поведінкою у природному середовищі, та створюють можливість особистості гармонійно взаємодіяти у системі «людина-природа» і здійснювати доступні їй природоохоронні види діяльності (О. Гончарова) [2, с. 124]. Згідно критеріїв та показників сформованості компонентів соціально-екологічного розвитку особистості, які виокремлює дослідниця, ми визначаємо наступні компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний та предметно-практичний. Розглянемо показники сформованості компонентів соціально-екологічного розвитку особистості підлітка та їх ознаки; наведемо приклади їх утворення у особистості підлітка засобами театального мистецтва.

Так, мотиваційно-ціннісний компонент соціально-екологічного розвитку особистості підлітка визначає усвідомлення тотальної необхідності особистості гармонійно взаємодіяти у системі «людина-природа» для здійснення необхідних природоохоронних видів

діяльності, гуманного ставлення до природи. Ознакою сформованості даного компоненту виступає внутрішня позитивна мотивація особистості підлітка (психологічна готовність) до оволодіння необхідною системою знань та формування екологічної свідомості.

Даний компонент розвитку особистості підлітка вимагає особливої уваги. Перш за все, це пов'язано з психологічними особливостями представників даної вікової групи. Згідно психологічних даних, «підлітковий вік вважають критичним і педагогічно найскладнішим онтогенетичним етапом формування екологічної свідомості; в цьому віці домінує об'єктивне уявлення про світ природи, а прагматичне ставлення до природи досягає максимуму, саме тому педагогічний процес у цьому віці повинен бути коригувальним» [4, с. 9]. Формування мотиваційно-ціннісного компоненту доцільно здійснювати засобом залучення школярів до ознайомлення з репертуаром українських та закордонних діячів театрального мистецтва, до перегляду театральних постанов шкільного драматичного театру на актуальні соціально-екологічні теми («СНІДу – ні», «Я – мешканець планети Земля», «Здорова людина – здорова нація» тощо); організації та проведення за участю учнів школи виставок-презентацій колажів з використанням театральних етюдів для підкріплення емоційного сприйняття виставкових матеріалів на теми: «День Землі», «День Довкілля», «День захисту дітей» тощо.

Когнітивно-пізнавальний критерій соціально-екологічного розвитку підлітка визначає рівень екологічних знань та уявлень особистості, необхідних для формування екологічної свідомості для соціально-культурного становлення особистості. Ознакою сформованості даного критерію є система знань підлітка (науково-теоретична готовність) про наявну екологічну ситуацію нашої держави на світовому рівні, про екологічне законодавство, про природу, людину, суспільство, еколого-соціально-економічний розвиток України. До прийомів формування вказаного компоненту соціально-екологічного розвитку особистості підлітка в умовах навально-виховного процесу можна віднести добір репертуару постанов шкільного драматичного колективу, що супроводжується аналізом та обговоренням українських документальних кінофільмів, які відображають тотальні проблеми соціального та екологічного стану розвитку нашої держави; проведення дискусій та диспутів з елементами рольової гри та моделювання ситуацій на позакласних годинах за матеріалами науково-публіцистичних статей («Екологія. Людина. Суспільство», «Наукове осмислення еволюційної взаємодії людства та природи», «Екологічні проблеми в світлі сучасної філософії») тощо.

Предметно-практичний компонент соціально-екологічного розвитку підлітка визначає поведінку особистості у соціокультурному та природному середовищі. Ознакою сформованості предметно-практичного компоненту є сукупність умінь та навичок особистості (практична готовність), необхідних для виконання природоохоронних видів діяльності у системі «людина-природа» згідно сформованої особистісної екологічної позиції в умовах правової демократичної держави. Можливими варіантами формування зазначеного компоненту соціально-екологічного розвитку особистості є: включення школяра до активної театральної діяльності пришкольного драматичного гуртка (учать в обговоренні ролей, створення декорацій та костюмів, акторська гра); організація та проведення акцій на актуальні теми соціально-екологічного спрямування з використанням елементів драматичного мистецтва («День відмови від паління», «День боротьби з наркоманією і розповсюдженням наркотиків», «Дзвони Чорнобиля») та інші види діяльності, пов'язані з закріпленням соціально-екологічної системи знань, умінь, навичок та формуванням соціально-екологічної культури особистості.

Сформованість мотиваційно-ціннісного, когнітивно-пізнавального та предметно-практичного компонентів розвитку особистості підлітка визначає сформовану особистісну екологічну позицію школяра як представника суспільства, його соціально-екологічну готовність до взаємодії в системі «людина-природа», як необхідної умови реалізації сталого еколого-соціально-економічного розвитку та екологічної безпеки. Окрім того, використання засобів театрального мистецтва сприяє підвищеному емоційному сприйняттю підлітком актуальних соціально-екологічних проблем; елементи драматизації на уроках та позакласних заходах, у тому числі і в роботі театрального гуртка, формують стійкий інтерес до важливих проблем людства, надають можливість здійснення самоконтролю власних дій школярем, стимулюють до саморозвитку.

Таким чином, нами було розглянуто особливості впливу театрального мистецтва на соціально-екологічний розвиток особистості підлітка в умовах навчально-виховного процесу, визначено компоненти соціально-екологічного розвитку учнів старшої школи. Перспективи подальших розвідок над означеною проблемою полягають у розробці програми та методичних рекомендацій для соціально-екологічного розвитку особистості підлітка в умовах пришкольного драматичного театру.

Список використаних джерел:

1. Гончарова Е. В. Соціально-екологічне розв'язання дитини в культурологічній парадигмі екологічного освіти // Вестник НГТУ. 2009. № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-ekologicheskoe-razvitie-rebenka-v-kulturologicheskoy-paradigme-ekologicheskogo-obrazovaniya>
2. Гончарова Е. В. Соціально-екологічне розв'язання особистості дитини в умовах гуманістичного дошкільного освіти / дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01 / Гончарова Елена Владимировна. – Сургут, 2005. – 475 с.
3. Зеркалов Д. В. Проблеми екології сталого розвитку : монографія. – К.: Основа, 2013. – 430 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zerkalov.kiev.ua/sites/default/files/problems_ekologiyi_stalogo_rizvitku._monografiya.pdf
4. Взаємодія сім'ї і школи у формуванні екологічної компетентності школярів: метод, пос. для вчителя / автор Л. Д. Руденко. – К.: Педагогічна думка. – 32 с.
5. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – Т. : Навч. кн., 2005. – 360 с.

Лях Г.Р.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Донбаський державний педагогічний університет*

ДЕМОКРАТИЧНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Соціалізація особистості – процес складний, він передбачає входження індивіда в суспільство і соціальну групу, до якої він належить, завдяки засвоєнню ним норм і правил поведінки, цінностей, притаманних суспільству.

У психолого-педагогічній літературі розглядаються різні напрями соціалізації особистості: гендерна соціалізація (В. Новицька, Н. Пилат, І. Стахів, Т. Говорун, Н. Мельник, Д. Логвінова, Н. Слюсаренко, Л. Лохвицька, Л. Яценко), економічна соціалізація (З. Антонова, В. Москаленко), політична соціалізація (О. Карп'як, Н. Гедікова, О. Поліщук, В. Мачуський, М. Катаєва), релігійна соціалізація (М. Пірен).

Як стверджує О. Годз, процес соціалізації особистості складається з трьох фаз: перша фаза передбачає адаптацію індивіда (освоюючи різні